

Naar een landelijk comparitiebeleid

Leonard Böhmer
advocaat te Utrecht

Sinds 1 januari 2002 geeft Burgerlijke Rechtsvordering de comparitie van partijen (na antwoord) een centrale rol. Toch is er geen landelijk comparitiebeleid en wordt het verhandelde ter comparitie maar gebrekkig vastgelegd. Omdat de comparitie vaak het sluitstuk vormt van het debat, doet advocaat Böhmer, na een beschrijving van de huidige praktijk, een voorstel voor enkele uniforme regels.

Heeft de rechter een comparitie (na antwoord) bevolen, dan zal de rechter slechts gelegenheid bieden voor re- en dupliek indien zulks met het oog op de beginselen van hoor en wederhoor of met het oog op een goede instructie van de zaak noodzakelijk is. Wel kan de rechter nog meer conclusies toestaan. De rechter kan zelfs mondeling een tussenvonnis wijzen, indien alle partijen ter comparitie aanwezig zijn.¹ Ook het recht op pleidooi is gekoppeld aan de comparitie. Ingevolge art. 134 Rv kan de rechter bepalen dat geen gelegenheid wordt gegeven voor pleidooien indien partijen op een comparitie na antwoord hun standpunten in voldoende mate mondeling hebben kunnen uiteenzetten.²

De comparitie is geen pleidooi, maar men krijgt geen pleidooi, omdat men tijdens de comparitie kan pleiten. Daarmee is de comparitie in veel gevallen de laatste discussiemogelijkheid voordat de rechter vonnis wijst. De wet onderscheidt de schikkingscomparitie (artikel 87 Rv) van de inlichtingencomparitie (artikel 88 Rv). Terecht merkt Ynzonides op dat het doel van een comparitie ook kan zijn overleg met partijen over het vervolg van de procedure.³

In de praktijk zal een rechter tegelijk een inlichtingen- en een schikkingscomparitie gelasten. Regelmatig beveelt de rechter partijen bepaalde stellingen toe te lichten en bepaalde documenten voorafgaand aan de comparitie over te leggen.⁴ De gedaagde in reconventie kan ook een antwoord in reconventie doorgaans twee werkweken van tevoren indienen.⁵

PROCES-VERBAAL

De wet maakt een subtiel onderscheid tussen het proces-verbaal van de schikkingscomparitie en dat van de inlichtingencomparitie. Art. 87 lid 3 Rv bepaalt dat een proces-verbaal wordt opgemaakt op verzoek van een partij, indien een schikking totstandkomt. Het proces-verbaal bevat de verbintenissen die partijen ten gevolge van die schikking op zich nemen. Het proces-verbaal wordt ondertekend door partijen en door de rech-

ter, de griffier, en partijen ondertekend. De rechter kan bepalen dat voorlezing en ondertekening door partijen achterwege blijven, indien geen inlichtingen zijn gegeven of de verschenen partijen met het achterwege laten instemmen. Een dergelijke bepaling dient de rechter wel weer in het proces-verbaal op te nemen. Ook dit proces-verbaal vermeldt de door de rechter bepaalde dag waarop de zaak weer op de rol komt.

*Rechters houden te weinig
rekening met de tijd die
nodig is voor het proces-verbaal*

ter en de griffier. De uitgifte van dit proces-verbaal geschiedt in executoriale vorm.

De wet zwijgt over wat er dient te gebeuren, indien partijen geen schikking hebben getroffen. De gangbare praktijk lijkt dat de rechter een zeer summier proces-verbaal opmaakt, waarbij hij constateert dat geen schikking tot stand is gekomen en hij de dag bepaalt waarop de zaak weer op de rol komt.⁶ Hebben partijen meer tijd nodig voor schikkingonderhandelingen, dan houdt de rechter de zaak buiten de rol pro forma aan tot een bepaalde datum. Voor die datum berichten partijen de rechter of hij de zaak op de rol kan plaatsen voor doorhaling.

Bij een inlichtingencomparitie dient de rechter in elk geval een proces-verbaal van het verhandelde op te maken.⁷ Het proces-

LAPPENDEKEN

De comparitie is dikwijls sterk gericht op de feiten. Bij hoge uitzondering debatteren partijen over juridische geschilpunten, of over de bewijslastverdeling, als de rechter-commissaris een debat al toestaat. Na het verzamelen van de feiten zal de rechter partijen bewegen de zaak te schikken.

Het lijkt alsof rechters bij de bepaling van de duur van een comparitie geen rekening houden met het opstellen van een proces-verbaal. Het opstellen van een proces-verbaal duurt meestal lang. Eerst dicteert de rechter aan de griffier zijn versie van hetgeen tijdens de comparitie is gebeurd. Vervolgens leveren de aanwezige partijen en gemachtigden of advocaten nog commentaar. Vaak ontstaat naar aanleiding van het dicteren nadere dis-

cussie, hetgeen weer leidt tot nadere aanvullingen. Vervolgens leest de rechter het proces-verbaal nog eens voor. Ook dan ontstaat hernieuwde discussie die resulteert in een laatste aanpassing. Ten slotte ondertekenen partijen, rechter en griffier het proces-verbaal.

In de praktijk komen ongeveer vier methoden voor:

- 1 De ouderwetse methode: de rechter maakt een proces-verbaal op door onverdrotten zijn aantekeningen te dicteren aan de griffier en partijen de gelegenheid te geven om aanvullingen voor te stellen. Na het dicteren leest de rechter het proces-verbaal voor, waarna rechter, griffier en partijen ondertekenen. De rechter bepaalt dat eenieder pas de rechtszaal kan verlaten na ondertekening. Deze ouderwetse vorm komt, zo lijkt het, steeds minder voor.
- 2 Het alternatief: proces-verbaal *na* de comparitie. De rechter bepaalt met instemming van partijen dat voorlezing en ondertekening door partijen achterwege blijven. Iedereen verlaat de rechtszaal en de rechter maakt naar eigen inzicht het proces-verbaal. Een variant daarop is dat partijen na kennisname van het proces-verbaal middels gemachtigde of procureur nog schriftelijk mogen reageren. Vaak ontstaat een boeiende correspondentie tussen partijen en de rechter, waarvan de procesrechtelijke status niet duidelijk is. Met enige regelmaat spreken partijen met de rechter af dat de belangrijkste brieven van partijen naar aanleiding van het proces-verbaal aan het proces-verbaal worden gehecht. Regelmatig besteden partijen meer tijd aan dit aan kaarten dan men zou hebben gependeed aan het maken van een proces-verbaal tijdens de comparitie.
- 3 Het overleggen van 'pleitnotities'. Het proces-verbaal verwijst korthedshalve naar de aangehechte pleitnotities. Aangezien een comparitie niet hetzelfde is als een pleidooi, circuleert een wilde variëteit aan benamingen van die schriftelijke aantekeningen. De reactie van de rechter verschilt enorm. De ene rechter last een leespaauze in. Vervolgens hervat de rechter de comparitie en bepaalt dat de

pleitaantekeningen worden gehecht aan het proces-verbaal. De andere rechter moet niets van pleitaantekeningen hebben, omdat de inlichtingencomparitie bestaat uit het ondervragen van partijen door rechter waarbij partijen elkaar ook nog vragen kunnen stellen. Een comparitie is tenslotte geen pleidooi, aldus deze rechter.⁸ Soms laat de rechter partijen de pleitnotities voordragen en laat de rechter de pleitnotities aan het proces-verbaal hechten.

- 4 De minimalistische variant. In deze variant volstaat de rechter met een proces-verbaal waarin hij constateert dat partijen geen schikking hebben getroffen en waarin hij de dag vermeldt waarop de zaak weer op de rol zal komen. Over de inhoudelijke discussie vermeldt de rechter niets.

ADEQUATE WEERGAVE

Het is van groot belang dat het proces-verbaal van de comparitie een adequate weergave van de gang van zaken ter zitting bevat. Het proces-verbaal is één van de gedingstukken. Het bijzondere karakter van het proces-

verbaal is gelegen in het feit dat het proces-verbaal een weergave bevat van de discussie tussen partijen. De conclusies bevatten uitsluitend door de gemachtigden of advocaten eenzijdig vormgegeven standpunten van één van partijen. Tijdens een comparitie wil een juridisch ongeschoolde partij nog wel eens een stelling poneren, die niet strookt met de in de eigen conclusies betrokken stellingen. Bij bijna elke comparitie komt nieuwe informatie aan de orde, waar partijen tot dan toe bewust of onbewust geen aandacht aan hebben besteed. Het kan dan van groot belang zijn dat het proces-verbaal deze nieuwe feiten juist en volledig vermeldt. Het belang van het proces-verbaal is ook gerelateerd aan het verdere verloop van de rechtszaak. De comparitie kan de laatste gelegenheid zijn geweest om het standpunt nader uiteen te zetten. De rechter kan immers nog tijdens de comparitie een mondeling vonnis wijzen.

Een juiste en volledige weergave van het debat is belangrijker naarmate partijen nadien geen of weinig gelegenheid hebben om hun visie uiteen te zetten. Bovendien draait de comparitie meestal om (het achterhalen van) de feiten. Hoogst zelden debatteert men over de juridische gevolgtrekkingen.

Staat de rechter een nadere conclusie toe, dan hebben partijen de gelegenheid hun standpunten nogmaals uiteen te zetten. Het proces-verbaal is dan van belang vanwege de gerechtelijke erkenningen, maar ook vanwege de nieuwe informatie en standpunten, die zonder nadere uitleg inconsistent lijken te zijn met de eerder ingenomen standpunten.

Met het belang van de comparitie is ook de rol van de rechter tijdens de comparitie toegenomen. Tegen de achtergrond van het fundamentele beginsel van hoor en wederhoor, zoals neergelegd in art. 19 Rv, zal een rechter de partijen over en weer in de gelegenheid stellen hun standpunten naar voren te brengen en toe te lichten. Bovendien moe-

ten partijen zich uit kunnen laten over elkaars standpunten en over alle bescheiden en andere gegevens die tijdens de procedure ter kennis van de rechter zijn gebracht. Bij zijn beslissing baseert de rechter zijn oordeel ten nadele van één der partijen niet op bescheiden of andere gegevens waarover die partij zich niet voldoende heeft kunnen uitspreken.

COMMUNICERENDE VATEN

Acht de rechter zich gedurende de comparitie voldoende voorgelicht, dan dient hij te zorgen dat partijen hun standpunten voldoende hebben kunnen uiteenzetten. Het proces-verbaal van de comparitie is daarvoor het meest geëigende bewijs. Daarom verdient een zo volledig mogelijk proces-verbaal van comparitie de voorkeur. Dat kost meer tijd en moeite, maar draagt bij aan de overtuigingskracht van het oordeel van de rechter. Een rechter die tijdens de comparitie 'pleidooien' weigert, die volstaat met een minimaal proces-verbaal en die weigert de schriftelijke aantekeningen aan het proces-verbaal te hechten, kan een nog zo goed inhoudelijk oordeel vellen, maar loopt het risico dat een van de partijen in hoger beroep gaat omdat zij vindt dat ze onvoldoende in de gelegenheid is geweest haar standpunt naar voren te brengen.

De comparitie (en het proces-verbaal daarvan) enerzijds en de mogelijkheid van re- en dupliek en/of pleidooi anderzijds, zijn communicerende vaten. Naarmate partijen voldoende gelegenheid hebben gehad om tijdens de comparitie hun standpunten (mondeling) uiteen te zetten en het proces-verbaal van die comparitie die standpunten ook juist verwoordt, zal de noodzaak, maar ook de behoefte, aan nadere conclusies of pleidooien gering(er) zijn. Het omgekeerde is ook waar.

Daarom moet men de weigering van de rechter van het voordragen van de pleitnotities in het proces-verbaal vast laten leggen, opdat men een extra reden heeft voor een verzoek om pleidooi.

PLEITNOTITIES

Ik stel als uniforme landelijke regel voor dat de rechters schriftelijke aantekeningen van partijen toelaten, hetzij na het inlassen van een leespaauze, waarna aantekeningen als mondeling overgebracht worden beschouwd, hetzij na het voordragen van die tekst. Een alternatief is dat partijen de pleitnotities op grond van artikel 5 van het landelijk rolreglement voorafgaand aan de zitting indienen tegelijkertijd met alle andere producties. Waarom zou een conclusie van antwoord in reconventie wel voorafgaand aan de comparitie worden ingediend maar pleitnota's niet? De pleitnotities worden aan het proces-verbaal gehecht. Vervolgens stelt de rechter vragen en maakt van het geheel proces-verbaal op. Na een dergelijk verloop zal de rechter dan ook echt bij hoge uitzondering re- en dupliek of pleidooi toestaan.

VOORSTEL

Het proces-verbaal van de inlichtingencomparitie dient zo uitvoerig mogelijk te zijn.

- ▶ De rechter moet een mondelinge toelichting met pleitnota's toestaan (eventueel: mits de pleitnota's twee weken van tevoren zijn ingediend).
- ▶ De weigering van de comparitierechter om een mondelinge toelichting aan de hand van pleitnota's toe te staan, moet worden opgenomen in het proces-verbaal.
- ▶ De weigering van de comparitierechter om pleitnota's te accepteren is een reden voor het toestaan van het pleidooi. ●

NOTEN

1 Art. 232 lid 2 sub a Rv.
2 Het recht op pleidooi lijkt te zijn beperkt ingeval de rechter een comparitie na antwoord heeft bevolen. De beperking geldt niet voor andere grondslagen gelaste comparities, zoals de comparitie na tussenvonnis. Overigens kan de rechter op verzoek van partijen in alle gevallen en in elke stand van het geding een comparitie gelasten.

3 M. Ynzonides 2002, *T&C Rv*, art. 88 Rv, aant. 1, p. 177.
4 Art. 22 Rv.
5 De rechter bepaalt de termijn van indiening doorgaans op twee weken voor de comparitiedatum (artikel 5.8 landelijk rolreglement)
6 Art. 87 lid 4 Rv.
7 Art. 88 lid 3 Rv.

8 Weigert de comparitierechter een mondelinge toelichting aan de hand van pleitnotities, dan kan de rechter nadien een verzoek om pleidooi moeilijk weigeren, omdat partijen tijdens de comparitie hun standpunt voldoende hebben kunnen uiteenzetten (art. 134 Rv).